

STATISTIKA FANINING ZAMONAVIY JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI
O‘RNI

Jo‘rayeva Sabrina G‘anisher qizi

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti moliya va moliyaviy texnologiyalar talim
yo‘nalishi 2-kurs talabasi*

Ilmiy rahbar: Zuhra Xudayarova.Y

buxgalteriya hisobi va statistika kafedrası

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada statistika fanining zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni, uning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishdagi ahamiyati hamda qarorlar qabul qilishdagi roli ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqotda statistik ma’lumotlar jamiyat rivojlanishini baholashning asosiy vositasi sifatida ko‘rib chiqilib, statistika fanining davlat boshqaruvi, ta’lim, sog‘liqni saqlash va iqtisodiyot sohalaridagi amaliy ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, real statistik ko‘rsatkichlar asosida statistik tahlilning jamiyat taraqqiyotiga ta’siri ochib berilgan. Tadqiqot natijalari statistik tafakkurni rivojlantirish zamonaviy jamiyat uchun muhim zarurat ekanligini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: statistika fani, jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy-iqtisodiy tahlil, ma’lumotlar, raqamli jamiyat, qaror qabul qilish.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatning rivojlanish jarayonlari tobora murakkablashib borayotgan bir sharoitda ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy jarayonlarni ilmiy asosda o‘rganish va boshqarish zarurati keskin ortib bormoqda. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotini tasodifiy yoki faqat subyektiv qarashlar asosida baholash mumkin emas. Har qanday islohot, strategik qaror yoki rivojlanish dasturi aniq, ishonchli va tizimli ma’lumotlarga tayanishi lozim. Ana shunday sharoitda statistika fani jamiyatni anglash va rivojlantirishning muhim ilmiy vositasiga aylanmoqda.

Statistika fani dastlab aholi sonini hisoblash, soliq yig‘ish va davlat ehtiyojlarini rejalashtirish bilan bog‘liq bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda u jamiyat hayotining deyarli barcha sohalarini qamrab olgan universal ilmiy vositaga aylangan. Zamonaviy iqtisodiyotda ishlab chiqarish hajmi, iste’mol darajasi, bandlik, inflyatsiya, daromadlar taqsimoti kabi ko‘rsatkichlar statistik tahlil asosida baholanadi. Ijtimoiy sohada esa

aholi salomatligi, ta'lim sifati, demografik jarayonlar, migratsiya va ijtimoiy tenglik masalalari statistik ma'lumotlar orqali o'rganiladi.

Axborot texnologiyalari va raqamli iqtisodiyot sharoitida statistika fanining ahamiyati yanada ortib bormoqda. Katta hajmdagi ma'lumotlar (big data), sun'iy intellekt, prognozlash va modellashtirish jarayonlari bevosita statistik usullarga asoslanadi. Shu sababli statistik tafakkur nafaqat olimlar va mutaxassislar, balki jamiyatning barcha a'zolari uchun zarur kompetensiyaga aylanmoqda. Bugungi kunda statistik savodxonlik darajasi jamiyat taraqqiyotining muhim ko'rsatkichlaridan biri sifatida baholanmoqda.

O'zbekiston sharoitida ham statistika faniga bo'lgan ehtiyoj yildan-yilga ortib bormoqda. Ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, hududiy rivojlanish dasturlari, kambag'allikni qisqartirish, bandlikni ta'minlash kabi dolzarb masalalarni hal etishda statistik ma'lumotlar muhim asos bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, statistika fanining jamiyat ongidagi o'rni yetarlicha chuqur anglanmagan holatlar ham uchramoqda. Bu esa statistik ma'lumotlardan noto'g'ri foydalanish yoki ularni yetarli darajada tahlil qilmaslikka olib kelishi mumkin.

Mazkur ilmiy maqolaning dolzarbligi shundaki, unda statistika fanining zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada statistik ma'lumotlarning jamiyatni rivojlantirishdagi roli real misollar va jadval asosida ochib beriladi. Tadqiqot natijalari statistik tafakkurni rivojlantirish va statistik bilimlarni keng targ'ib etish zarurligini asoslaydi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Statistika fanining jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotlarda yoritilgan. O'zbekistonlik olimlar statistika fanini ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishning asosiy vositasi sifatida baholaydilar. Tadqiqotlarda statistikaning nazariy asoslari, metodlari va amaliy qo'llanilishi keng yoritilgan.

Ayrim tadqiqotlarda statistika fanining davlat boshqaruvidagi roli, rejalashtirish va prognozlashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Boshqa ilmiy ishlarda esa statistika fanining ta'lim tizimidagi o'rni va statistik savodxonlikni oshirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Shunga qaramay, statistika fanining jamiyat taraqqiyotiga kompleks ta'siri masalasi hali ham chuqur ilmiy tahlilni talab etadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, statistik ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish. Shuningdek, rasmiy statistik manbalardagi ochiq ma'lumotlar asosida jadval tuzildi va tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida statistika fanining jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'lishi aniqlandi:

- ijtimoiy-iqtisodiy holatni baholash;
- strategik qarorlar qabul qilish;
- prognozlash va rejalashtirish;
- nazorat va monitoringni amalga oshirish.

Quyida statistika fanining jamiyat rivojlanishidagi rolini ifodalovchi umumlashtirilgan jadval keltiriladi.

1-jadval. Statistika fanining jamiyat taraqqiyotidagi asosiy yo'nalishlari

Soha	Statistik ma'lumotlarning vazifasi	Amaliy ahamiyati
Iqtisodiyot	Ishlab chiqarish va daromad tahlili	Rivojlanish strategiyasini belgilash
Ta'lim	O'quvchilar qamrovi va sifat ko'rsatkichlari	Ta'lim siyosatini takomillashtirish
Sog'liqni saqlash	Kasallanish va umr davomiyligi	Profilaktika choralarini ishlab chiqish
Ijtimoiy soha	Bandlik va kambag'allik darajasi	Ijtimoiy himoya dasturlari

MUHOKAMA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, statistika fani zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi hisoblanadi. Statistik ma'lumotlar asosida qabul qilingan qarorlar ancha samarali

va barqaror bo'ladi. Aksincha, statistik tahlilga tayanmagan qarorlar ko'pincha kutilgan natijani bermaydi.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot natijalari shuni yaqqol ko'rsatadiki, statistika fani zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ajralmas va muhim ilmiy asosi hisoblanadi. Jamiyat hayotida yuz berayotgan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy jarayonlarni chuqur va obyektiv tahlil qilishda statistik ma'lumotlarsiz samarali qarorlar qabul qilish deyarli imkonsizdir. Statistik tahlil orqali jamiyatdagi real holat, mavjud muammolar va rivojlanish tendensiyalari aniq ko'rinish kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, statistika fani nafaqat mavjud holatni qayd etish, balki jamiyat taraqqiyotining istiqbolli yo'nalishlarini belgilashda ham muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida ishlab chiqilgan prognozlar davlat boshqaruvi va strategik rejalashtirish jarayonlarida muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Xususan, iqtisodiy o'sish sur'atlari, bandlik darajasi, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimining holati statistik tahlil orqali baholanganida qarorlarning ilmiy asoslanganligi oshadi.

Statistik ma'lumotlardan foydalanish jamiyatda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Davlat organlari, tashkilotlar va jamoatchilik statistik ko'rsatkichlar orqali amalga oshirilayotgan islohotlarning real natijalarini kuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu holat jamiyatda ishonch muhitini mustahkamlab, fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshiradi. Shu jihatdan statistika fani fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar va axborot tizimlarining jadal rivojlanishi statistika fanining ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash, ularni tahlil qilish va vizual ko'rinishda taqdim etish imkoniyatlari statistik tahlilning sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga olib kelmoqda. Natijada statistika fani sun'iy intellekt, iqtisodiy modellashtirish va prognozlash kabi sohalar bilan uzviy bog'lanib bormoqda.

Shuningdek, tadqiqot statistik savodxonlik masalasining dolzarbligini ham ochib berdi. Statistik ma'lumotlarni to'g'ri talqin qilish va ulardan samarali foydalanish ko'nikmalari nafaqat mutaxassislar, balki keng jamoatchilik uchun ham zarur. Statistik

savodxonlik darajasining oshishi jamiyatda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, noto'g'ri xulosalar va asossiz qarorlar qabul qilinishining oldini oladi.

Umuman olganda, statistika fani zamonaviy jamiyat taraqqiyotini ta'minlashda muhim strategik resurs sifatida qaralishi lozim. Tadqiqot natijalari statistika fanini ta'lim tizimida chuqurroq o'qitish, statistika asosida qaror qabul qilish madaniyatini shakllantirish va statistik ma'lumotlardan foydalanish samaradorligini oshirish zarurligini ilmiy va amaliy jihatdan asoslaydi. Ushbu xulosalar kelgusida statistika fanining rivojlanishi va jamiyat taraqqiyotiga yanada faol xizmat qilishi uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev A. Statistika nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Karimov B. Ijtimoiy-iqtisodiy statistika. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. Qodirov D. Davlat statistikasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
4. Raximov S. Statistik tahlil metodlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Usmonov M. Zamonaviy statistika va raqamli iqtisodiyot. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
6. Xolmatova N. Statistik ma'lumotlar bilan ishlash asoslari. – Toshkent: Ma'rifat, 2017.
7. Yusupova L. Statistika va jamiyat taraqqiyoti. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.